

Лектира за шести разред основне школе

Бранислав Нушић

АУТОБИОГРАФИЈА

ПИШЧЕВ ПРЕДГОВОР

Ја мислим да уопште нема смисла писати предговор аутобиографији. Ако живот човечји и има какав предговор, он је тако интимне природе да се о њему уопште и не пише. Али се мени предговором ваља оправдати што сам предузео овај посао – писање биографије – којим се обично баве пропали политичари, прогнани владари, беспослени пензионери, бивше дворске даме и чланови Академије наука. И, ето, тога оправдања ради ја морам ову прву главу посветити предговору.

У једно доба настала је била читава хајка¹ на мене. Све што је добило свраб за писање узело је да се чеше о мене, тако да сам био постао нека врста писменог задатка за све оне који су – то се већ разуме – почињали критиком своја литерарна вежбања. Сви су они и на сав глас тврдили: да ја немам ни духа ни талента. Како су ми на тај начин створили донекле репутацију човека без духа и талента, поче се шапутати да ми та репутација даје довољно квалификација за члана Академије наука и уметности, те сам свакога часа могао очекивати да будем и изабран. Па, како сваки академик мора да изради своју аутобиографију, и како је нашим академицима за тај посао потребно по неколико година, па их има који су и умрли, а тај толико велики и важан посао нису довршили, те се ни дан-данас ништа не зна ни о њиховом животу ни о њиховом раду на науци – то сам одлучио да за времена приберем грађу за свој животопис.

Ето, то ме је углавном руководило када сам сео да пишем ову књигу.

¹ Хајка – потеря.

Опис овога живота отпочео сам рођењем, налазећи да је то најприроднији почетак. Полазећи од тога факта², ја се нисам упуштао у ствари које су претходиле моме рођењу, пошто о томе вероватно и нема никаквих података. Аутобиографију сам завршио женидбом, налазећи да после женидбе човек и нема аутобиографије.

Уосталом, време од рођења до женидбе и јесте један период (са много потпериода) у историји човековој. Онако отприлике као што у историји Срба време од досељења на Балканско полуострво до пропасти царства на Косову чини један велики период са много потпериода. Чак би се и у животу човековом тај период од рођења до женидбе могао, као и у историји, звати период „од досељења до пропасти”. Као што би се и период који затим настаје могао тако лепо и у животу, као и у историји, назвати: период „робовања и патњи”.

Стога сам се ја и задржао само на првоме периоду: од досељења до пропасти. Даљи опис мога живота поверио сам једноме своме пријатељу, врло талентованоме и отменоме господину, за којег сам се уверио да ниједну ствар не казује онако како је она била, већ је увек допуњује, намешта и замазује, не би ли је улепшао. Такви су људи необично подесни за биографије књижевника и уметника, јер је код тих биографија правило да се свака ствар тако улепша како би велики покојник потомству изгледао што узвишенији и што племенитији. Биографи књижевника и уметника имају у томе погледу необичну сличност са машамодама³ и кројачицама. И код њих постоји онај кројачки укус: „Ово вам лепо стоји!”, те биографију тако кроје и дотерују како би што лепше стајала ономе о коме пишу. Ако је дами ружан струк, кројачица ће направити хиљаду машница да га покрије;

² Факт – чињеница, оно што је познато, стварно.

³ Машамода – она која прави женске шешире, модискиња.

ако је књижевнику ружна прошлост, биограф ће измислити хиљаду анегдота да је замаже: ако дама има мало грбава леђа, кројачица ће јој измислити такав крој да се то и не опази; ако уметник има мало грбав морал, биограф ће измислити таква објашњења да ће такав морал изгледати као врлина.

Сећам се, на пример, једног случаја којег сам ја савременик и сведок, а који сам затим прерађен читао у биографији.

Лирски песник Н. Н. једно јутро, трештен⁴ пијан, срео се са својим будућим биографом. Велики покојник бивао је често у животу свиња, али је овом приликом нарочито био забрљавио, тако да није умео чак ни кућу да нађе.

– Слушај, пријатељу – рећи ће он, посрћући и наслањајући се свом тежином на будућег биографа – они што су пили са мном напустили су ме, стоке божје, па нема ко да ме одведе кући. А ја, видиш, знам на небу да нађем Великог медведа, али своју кућу не могу никако да нађем!

Та је епизода у биографији („Успомена на покојног Н. Н.”) гласила овако:

„Једног јутра срео сам га суморна и брижна; чело му је било мутно, а очи – оне очи којима је он тако дубоко понирао у душу човекову – биле су пуне неког чудног израза бола и прекора. Када сам му пришао, он се ослони на мене и рече ми:

– Посрћем, посрћем кроз живот, јер су ме сви пријатељи напустили. Ах, лакше ми је наћи путе небеске но стазе живота. Осећам се усамљен, поведи ме, поведи ме!”

И на то је биограф надовезао свој опширан коментар, објашњавајући дубину мисли у овим речима покојниковим.

⁴ Трештен – потпуно, сасвим.

У биографији једног сликара читао сам како је у животу имао тешких неприлика, услед сукоба застарелих погледа нашега друштва са његовом узвишеном уметношћу. Ове су неприлике чак имале утицаја и на сам правац рада његовог. Дотле портретиста Рембрантових боја и манира и композитор замашних инвенција⁵, прешао је одједном на „пленер“⁶ пун сунца и светлости. Међутим, мени је познат један од тих сукоба његове узвишене уметности са застарелим погледима друштва. Он је седео код једног кројача, који му је за четрдесет динара месечно, сем собе, давао свако јутро по једну кафу и уз то му бесплатно пеглао панталоне. Из благодарности према тој пажњи, он је израдио портрет кројачев и његове жене. Вероватно том приликом настало је и мало ближе познанство између њих, те му је од тога доба кројачева жена служила као модел. И кројача није нимало бунило када би затекао своју жену са позоришним шлемом на глави и копљем у руци, у положају Паладе Атине, али су се у њему побунили застарели погледи нашега друштва, када ју је једном затекао у положају спартанске краљице Леде, а сликара крај ње као лабуда. Том приликом је кројач, без обзира на то што ће доћи у сукоб са узвишеном уметношћу, тако испребијао лабуда како може само један човек застарелих погледа учинити. Оном истом утијом⁷, којом му је свако јутро пеглао панталоне, испеглао му је овом приликом ребра, а шиваћом иглом система „Сингер и комп.“, толико га избо да је сликар морао шест недеља лежати у болници, и од тога доба је сасвим напустио портрете и композиције, а одао се „пленеру“, искоришћујући као моделе краве, козе и ждребад, уверен да на тај начин неће доћи

⁵ Инвенција – овде: способност.

⁶ Пленер – сликање у пуном светлу, у природи.

⁷ Утија – старинска справа за пеглање одеће.

у сукоб нити са застарелим погледима нашега друштва, нити пак са љубоморним кројачима.

То исто, само мало друкчије, и са једним композитором. Читао сам му биографију, по којој је у његовој активности после првих снажних и емотивних композиција, настала била извесна стагнација⁸, после које је компоновао литургију. Биограф ту стагнацију објашњава недаћама брачног живота, јер га његова бивша супруга није умела довољно да разуме. Композитор је имао да спреми једну сопранисткињу за извесно „соло” у једној својој композицији. То је спремање нешто подуже трајало, и на крају сопранисткиња изгледа да је добро схватила „соло”, али га композиторова жена није схватила. И место аплауза и ките цвећа, што је сопранисткињу очекивало на концерту, композиторова је жена, на главној проби, разбила о њену главу нов-новцат кишобран. И после тога случаја, а услед тога што га није супруга довољно разумела, настала је она стагнација у композиторовој активности, после које је компоновао литургију, и то не толико из осећања побожности, колико што је судијама духовног суда, приликом бракоразводне парнице, дао реч да ће компоновати нову литургију ако спор у његову корист реше.

Ето тако се кроје хаљине великих људи, ето тако се пишу биографије у кројачким радњама за израду биографије. И то је добра страна тих биографија, коју историја књижевности прилично искоришћује, али ти биографи имају и једну рђаву страну, коју пошто-пото треба сузбити или је бар онемогућити. Ти биографи, наиме, имају обичај да се после смрти кога познатијег човека увуку у његову кућу и са

⁸ Стагнација – застој у развоју нечега.

једном полицијском ревношћу испретурају му фиоке и све хартије и хартијице које се по кући налазе. Но и то им је мало, већ развију праву судску истрагу, те почну по целој свету прибирати покојникова писма, школске сведоџбе, признанице и сва друга документа, па их затим са истрајношћу једног пасионираног⁹ иследника, дешифрирају, коментаришу, објашњавају, обрћу речи, премећу реченице и на крају крајева, на основу нових података, тако измолују¹⁰ покојника, и тако преврну биографију, која је дотле била написана, да бивша биографија личи просто на преврнут капут, са другим џепом који је с леве стране груди прешао на десну, са новом сомотском јаком¹¹ и са новом поставом. Јер, ваља знати да те биографске кројачке радње не кроје само нове биографије, већ врше и све остале послове: прерађују старе, пеглају, ваде флеке, преврћу их и крпе тамо где се на којој биографији појавила рупа.

Ја се, на пример, сећам биографије једнога нашег заслужног човека, познатог научника, професора Стојана Антића, која је у своје време била сасвим уљудно написана и коју је, као што сам чуо, и сам покојник, док је био жив, прочитао у једноме календару и није се бунио против ње. По тој биографији, покојник се родио 1852. године у Петровцу, од мајке Ангелине и оца Миљка, који је био свињски трговац. Стојан је свршио основну школу у Петровцу, нижу гимназију у Пожаревцу, вишу и велику школу у Београду. Како је по струци био природњак, то му је одмах чим је постао наставник додељено да предаје језик и гимнастику, и у том правцу је развио толико своју делатност да је чак

⁹ Пасиониран – страствен.

¹⁰ Измоловати – насликати.

¹¹ Јака – оковратник.

и израдио једну исцрпну научну студију о траговима српских речи у санскритском¹² језику.

Но двадесет година доцније, пошто су се биографи дочепали разних његових приватних писама, ја сам на основу „нових података” читао сасвим другу и другачију његову биографију. По тој новој биографији, покојник се није звао Стојан него Спира; он је погрешно носио презиме Антић, јер његово је презиме у ствари Николић. Његова се мајка није звала Ангелина, јер му је то била маћеха, већ Марија; његов се отац није звао Миљко, већ Мијат, и није био свињски трговац, већ поп. Покојник се Спира није родио у Петровцу, у Пожаревачком округу, већ у Рековцу, Јагодинском округу; нижу гимназију није учио у Пожаревцу, већ у Јагодини; Велику школу није учио у Београду, јер је свршио ратарску школу у Краљеви. Као наставник није предавао немачки језик и гимнастику, већ хришћанску науку и нотну певање. Покојник није писао студију о траговима српских речи у санскритском језику, већ о утицају шума на климатске односе.

Мене, верујте, не би изненадило када би ти биографи, на основу података које су сабрали из писама и других својеручних написа који би заостали иза смрти кога великог човека, утврдили да покојник уопште није ни постојао. Јер можете мислити шта су све ти биографи кадри пронаћи у приватним писмима покојниковим, а нарочито у онима које је писао док још ни сам није слутио да ће бити велики покојник. Јер, кад већ неко постаје Велики човек, он онда, разуме се, и своја приватна писма удешава тако да би се могла објавити, отприлике као што се жена која је стекла признање да је лепа удешава да би томе и одговорила. Читао сам тако, на пример,

¹² Санскрит – стари индијски књижевни језик са строгим грама-
тичким правилима.

писмо једног великог човека, академика, који је од свога кирајџије¹³ тражио неплаћену кирију. Велики је човек у писму своје кирајџији писао како је живот са своје материјалне стране одиста одвратан, како дневне бриге замарају велике душе и још пуно других афоризама о животу, а све с обзиром на евентуално штампање тога писма. Кад је тако написао пуно ружних ствари о животу, прешао је на фразу: „али постоји извештан ред ствари у животу који се не да избећи”, и на основу те фразе тражио је од кирајџије тромесечну дужну кирију. Разуме се да је кирију добио тек кад је срео лично кирајџију и усмено (што се не може штампати) опсовао му сто богова и припретио да ће га као мачку испребијати.

Други један велики човек, из обазривости да му се не штампају писма после смрти, завршавао их је увек фразом: „Молим да ми по прочитању овај лист хартије вратите.” То му је постала таква навика да је једном, издавајући признаницу за извештан хонорар, завршио ову: „Молим да ми по прочитању овај лист хартије вратите.” Знао сам и једног угледног научника нашега код којег је бојазан да остави писмене трагове после смрти постала права манија, тако да се одрекао уопште писања и умро је као признат научни књижевник.

Ето, углавном, свих добрих и рђавих страна тога када човек дозволи да постане жртва биографа. И зар онда није боље написати аутобиографију, те на тај начин избећи све евентуалности?

Али ја бих био нескроман кад бих рекао да су горњи разлози једини који су ме руководили да напишем аутобиографију. Пре свега, нису ни стога што ја себе не сматрам великим човеком, те сам са те стране безбедан и миран, уверен да ће моја приватна писма извесно корисније

¹³ Кирајџија – станар.

послужити пиљарима¹⁴ за фишеке но биографима за вађење каквих података.

А што сам и поред тога написао ову књигу, то је само зато што сам њоме хтео да обележим шездесетогодишњицу живота, те – осврћући се у овом тренутку за собом и прелазећи преко јучерашњег и прекјучерашњег дана – да догледам чак далеку младост, најдрагоценији део живота. И мада ми је позната мудра реч француског писца Ги де Мопасана, по којој „нема ничега страшнијег до кад човек остари па забада нос у своју младост”, ја ипак то чиним, по ономе нагону који код дављеника, за оно неколико тренутака растајања од живота, изазива пред очима слику прошлости, па чак и далеке младости.

Али не осврћем се ја за собом зато да заплачем за оним што је прошло. Напротив, осврћем се да се насмејем смехом за који се овде, пре но ма кад иначе може рећи: „Ко се напослетку смеје, најслађе се смеје!”

Нас тројица смо из једне душе кренули у свет, још одмах по моме рођењу. Чим сам се први пут у крилу мајчином насмешио, из тога осмеха поникао сам ја и пошао својим путем у свет; чим сам се први пут у крилу мајчином забринуо, намргодио и уозбиљио поникао сам опет ја и пошао својим путем у свет, и чим сам се први пут у крилу мајчином заплакао, из тог плача поникао сам опет ја и пошао својим путем у свет.

Путеви су нам били различити.

Оно што је поникло из мог првог плача, прошло је кроз живот захваљујући сузама. Оно је у свету видело само зло и невољу; све му је било мрачно, све туробно, све суморно. Небо вечито застрто облацима, земља вечито орошена сузама. Оно је саосећало свачији јад,

¹⁴ Пиљар – продавац воћа и поврћа.

болела га је свачија невоља, тиштала га је свачија беда. Оно је плакало са туђих недаћа и бусало се на туђим гробовима.

Оно ја што је никло из тренутка моје збиље, пошло је у живот под тешким теретом и посртало је под бригом. Оно се бринуло о сунцу да ли правилно ходи; њега је мучило што се земља другачије не окреће, што су реке криве; што су мора дубока и што су горе високе. Са дубоким браздама исписаним на челу, оно се задржавало пред сваком појавом и улагало све своје напоре да је реши; оно се заривало у сваки проблем, застајало пред сваком тешкоћом, и тако ходило кроз живот прегибајући се под теретом брига.

Оно ја што је никло из првога мога осмеха, прошло је кроз живот са осмехом на уснама, гледајући све око себе веселим погледом и ведре душе. Оно се смејало слабостима као и врлинама, јер су људске врлине често веће слабости од њихових мана. Оно се смејало узвишеноме као и униженоме, јер узвишени је често мање душе од онога кога он са висине погледа. Оно се смејало лудости као и мудрости, јер мудрост је људска често збир људских лудости. Оно се смејало неправди као и правди, јер правда је често тежа људима од неправде. Оно се смејало истини као и заблуди, јер истина је често непостојанија од заблуде. Оно се смејало љубави и мржњи, јер љубав је често себичнија од мржње. Оно се смејало тузи као и радости, јер туга често уме бити и лажна, док радост ретко кад. Оно се смејало срећи као и несрећи, јер срећа је готово увек варљива, а невоља не. Оно се смејало слободи као и тиранији, јер слобода је често фраза, а тиранија увек истина. Оно се смејало знању као и незнању, јер знање има границе док их незнање нема. Оно се смејало свему, смејало се свачему, смејало се, смејало, смејало...

А кад је прошло шест пуних деценија – веле то је просечан човечји век – састала су се три путника, сабрала су се у исту душу из које су кренула у свет и свела су рачуне о ономе што су видела у свету на своме дугоме путу.

Узе реч први, онај што је бринуо бригу целог света:

– Изморио сам мозак и изломио душу бринући људске бриге!

– А јеси ли их бар збринуо те олакшао човечанству?

– Не, јер брига је нераздвојна од човека. У бризи је услов за напредак човечанства. Увидео сам да је грех према човечанству одузети човеку бригу.

– А јеси ли бар познао живот кроз који си прошао?

– Не, јер од бриге нисам могао дићи главу.

Узе реч, затим, онај што је плакао:

– Исцедио сам женице плачући, источио сам душу јадајући над људским боловима!

– А јеси ли бар искупио људске болове?

– Не, болови су и даље остали међу људима, јер, веле, живот је бол и без бола нема живота.

– А јеси ли бар познао и видео живот тај?

– Не, јер нисам кроз сузе могао ништа познати и ништа видети.

Узе реч и онај трећи што се смејао:

– Разглавио сам вилице смејући се, јер толико је смешнога међу људима и у животу људи. Све што сам више упознавао живот, што сам ближе упознавао људе, све сам се слађе смејао. И сада још када сам стигао на одмориште, те се осврнем за собом, не могу да не прснем од смеха!

Томе трећем, који је смејући се кроз живот и животу, прошао своју стазу, поверавам да испише ове листове моје јубиларне књиге, јер он је једини видео живот.

ОД РОЂЕЊА ДО ПРВОГ ЗУБА

Мада је смрт једини и најпоузданији факат у животу свакога човека, ипак пишући аутобиографију, свако обично избегава да почне са тим фактом. Морам се, дакле, и ја измирити са тим већ усвојеним начином писања и почети са рођењем, мада је баш рођење често споран факат у животу човечјем. Код мене се, на пример, дуго и дуго није било начисто са годином мога рођења, те се најзад једва успело утврдити, да сам се родио 8. октобра 1864. године.

Раније тврдње мојих биографа да сам се родио 1866. године, отпале су благодарећи брижљивом испитивању професора г. Миленковића. Ти ранији биографи изводили су своју тврдњу на основу пронађених података по којима сам ја први разред гимназије завршио 1878. године. Претпостављајући да сам у школу пошао у седмој години, то сам по њима четири разреда основне школе и један разред гимназије свршио у дванаестој години, што значи да сам се родио 1866. године.

Да спор реши, г. Миленковић се упустио у истраживање по старим архивама, претурајући све школске протоколе¹⁵, где је најзад утврдио несумњив факат: да сам ја први разред гимназије учио пуне три године, из чега се дâ извести јасан закључак: да сам се морао родити 1864. године. Хвала г. професору и са моје стране што је то питање расветлио, те нам је ствар сад већ свима јасна и неће нас више доводити у забуну.

Као узгред помињем овде да је исте године кад сам се ја родио умро Вук Караџић. То је једна очевидна

¹⁵ Протокол – посебна књига у коју се уносе сви службени подаци.

случајност, јер ја нисам имао тих претензија¹⁶ да се какав литерат¹⁷ на тај начин склони да би ми направио места у литератури. Па ипак ме је та случајна веза између мене и Вука некада испуњавала поносом, те сам и у младости чезнуо за тим да ми ко пребије ногу, сматрајући да је довољно бити ћопав па бити Вук. Једном чак, мал' ми се није десило да ми пребију обе ноге, али не у тежњи да се задовоље моје литерарне амбиције.

Још једна узгредна напомена. У доба када ћу се ја родити и нешто пре, зачала се међу народима Балканскога полуострва идеја о зближењу и заједници, те да удружени прегну на заједничко дело ослобођења. Као први експеримент тога зближења изгледа да сам био ја, представљајући у неку руку персонификацију балканске заједнице. И да није нешто српска народност била та која ме је у првим данима детињства снабдевала млеком, чиме ме је необично обавезала, ко зна не бих ли ја сад већ био стрељан као грчки министар, или не бих ли као лажни румунски кнез трошио у светским бањама новац маторих француских удовица, или не бих ли се, субвениран¹⁸ од разних држава, крвавио по планинама као шеф албанских бандита, очекујући згодан тренутак да од своје хајдучке чете образујем министарски савет.

Код мога рођења није само датум био споран већ и само место. Једни су биографи бележили Београд као место мога рођења, а други Смедерево. Целу забуну у том погледу начинило је то што ме се оба поменута града одричу и ниједан не признаје да сам се у њему родио, већ

¹⁶ Претензија – претеран захтев за нечим, неоправдано полагање права на нешто.

¹⁷ Литерат – књижевник, писац.

¹⁸ Субвениран – материјално помогнут, најчешће из државног буџета.

ме потура ономе другоме. У погледу тога питања, ја не могу да се ослоним на своје сећање, али сам у породици сазнао за извесне околности које ствар објашњавају. Наиме, мој је отац био имућан трговац у Београду, и баш када сам ја имао да се родим, он банкротира па покупи сву своју банкарску имовину – у коју сам и ја спадао – и пређе у Смедерево да живи. Тај поступак никад у животу нисам могао опростити моме оцу. Натерати ме да се родим под претпоставком да сам богатог оца син и онда, када сам већ рођен, када се већ не може натраг, ставити ме пред факат да сам пуки сиромах. То оцу нисам могао да опростим утолико пре што је имао доста деце, па није међу њима морао баш мене изабрати да направи тако пакосну шалу.

Кад је већ реч о моме оцу као шаљивчини, морам поменути да су, како по свему изгледа, и моји даљи преци били у неку руку шаљивчине. Ја то само претпостављам, јер о мојим прецима врло мало знам, сем факта да нису носили исто породично име које Ја носим. Ни дан-данас се не зна како је моје право презиме, а чије је ово што га ја носим, бог ће га свети знати. Настаје, дакле, интересно питање: ко је тај од мојих предака који је сам своје презиме заборавио и под каквим је околностима он то могао учинити? – Знам да је један мој рођак заборавио своје презиме кад је напунио двадесету годину и кад се окружна команда нешто о њему распитивала. Добро, то још разумем; али такав разлог није могао постојати у доба када је дотични мој предак заборавио своје презиме. Остаје ми, за решење ове загонетке, једина претпоставка: да је тај мој предак морао умрети гдегод у иностранству, и то под туђим именом, што ће рећи под лажним пасошем.

Кад год сам о тој околности из моје биографије размишљао, увек ми је падало на памет како то одиста мора

бити добра шала: умрети под туђим именом. То мора бити једно нарочито задовољство за мртваца који би успео да заведе околину да га под туђим именом сахрани. И колико и каквих све занимљивих компликација може ту настати! Замишљајући погдекад себе у томе положају, ја сам већ унапред уживао у заблуди мојих поверилаца, који би ме и мртва сматрали за дужника, иако сам ја и за живота био за њих увек мртав, па онда, у положају моје жене која, и поред тога што би одиста била удовица, не би никако могла бити удовица; па онда, у разочарењу професора Симе Митровића, који са извесним пако-ним задовољством већ неколико година бележи фразе за посмртни говор који намерава да ми одржи пред црквом, и најзад, у многим и многим другим замршеним и неразрешивим односима.

Родио сам се у једној старој кућици, у близини београдске Саборне цркве. Та је кућица доцније збрисана са земље и наместо ње се сада диже велика палата Народне банке, тако да су данас банчини трезори тачно тамо где је била соба у којој сам се ја родио. И сад, кад би наишло једно благородно поколење и хтело, рецимо, да означи спомен-плочом место где сам се ја родио, та би се плоча, са натписом „Овде се родио” итд., морала узидати у Народну банку тачно изнад оних сутеренских прозора, са дебелим гвозденим шипкама, где су трезори у којима почива банчина златна подлога. Замислите само у какву би то забуну могло довести каквога познијега мога биографа, који би, може бити, на основу оваквих факата, доказивао да сам ја ванбрачно дете из дивљег брака између гувернера Народне банке и портирове удовице. Портирова удовица, да би прикрила гувернерову бруку, која би могла имати утицаја на банчин кредит у иностранству, сакрила се, по решењу управног и надзорног одбора банчиног, између каса у којима је

банчина златна новчана подлога. Ту је мене родила и стрпала ме у један трезор, где ме је затим пронашла комисија кад је пребројавала државну готовину, и увела и мене у биланс на страни примања. Разуме се, изићи у живот из трезора Народне банке и носити на себи потпис гувернера Народне банке, лако ми је било одржати се на добром курсу – тако би отприлике завршио своје резоновање тај будући мој биограф. Али, хвала богу, код нас нема изгледа да ће ускоро наићи какво благородно поколење, што даје довољно гаранције да се таква збрка у мојој биографији неће ни десити.

Родио сам се у поноћ, према чему се не би могло у биографији рећи: „Он је угледао светлост дана 8. октобра 1864. године”, већ „Он је угледао светлост миликерц-свеће¹⁹ 8. октобра 1864. године.”

Одмах на првоме кораку по рођењу, но без мојега учешћа и кривице, направио сам збрку у кући. Бабица, која је била крај постеље моје мајке, крепећи се румом, објавила је да је дете које се родило женско. На глас да сам женско, мој отац пљуну, почеша се иза ува и опсова нешто ружно, што ја онда нисам разумео не познавајући довољно матерњи језик. Доцније сам сазнао да је мој отац био један од напреднијих људи, те ужасно мрзео онај остатак варварског обичаја: давање мираза уз девојку.

Ја се нисам никада, ни доцније, распитивао како се то могла бабица збунити оглашујући ме за женско, али мислим да ће то бити услед расејаности. Бабица је била стара, уседелица девојка, а код ових, веле, није немогућа таква расејаност да мушко сматрају за женско, и обратно: женско за мушко.

Можете мислити како смо се сви у кући изненадили кад смо сутрадан, још рано ујутро, сазнали да сам

¹⁹ Миликерц-свећа – свећа од белог воска.

мушко. Бабица се за своју погрешку извињавала слабим осветљењем које је прошле ноћи било у кући; оцу је необично пријатно годила ова исправка, а ја сам се у ствари љутио на бабицу што забада свуда свој нос, те ми је открила прави пол, убеђен да би за мене много боље било да сам остао женско. Како сам данас плодан писац, вероватно би био и плодна жена, те би у том случају досад већ имао комплетно издање својих целокупних дела, док их овако, као писац, још немам. Бабица је том приликом констатовала и то да сам са рођењем задоцнио пуних седам дана. Ја не знам по коме сам реду вожње ја требао да стигнем седам дана пре, али знам да сам у том погледу целога свога живота ја видео једну трагедију. Замислите, молим вас, деби, прво ступање на позорницу, прва појава у животу, па задоцњење од седам дана, и то у доба кад нису постојале наше државне железнице. Па онда – ја сам негде напред то поменуо – да је мој отац све до мога рођења био богат човек и да је некако баш тих дана банкротирао, што значи: да нисам имао задоцњење од седам дана, ја сам се још могао родити као богатога оца син. Овако изгледам себи као онај који, позван на богат и раскошан ручак, стигне читав сат касније, кад је сав ручак поједен, па му понуде да му обаре три јаја и још га љубазно питају жели ли ровита или тврдо скувана?

Сматрајући то задоцњење као једну тежу трагедију у своме животу, ја сам се увек и доцније распитивао може ли се некако од судбине добити сатисфакција²⁰, другим речима: може ли се некако накнадити тај губитак од седам дана које ми је нанело задоцњење.

- Може, камфором²¹! – тешио ме је мој кућни лекар.
- Како камфором?

²⁰ Сатисфакција – задовољење, чин којим се исправља неправда.

²¹ Камфор – ароматична смола која се добија из дрвећа и лишћа камфоровца.

– Па кад будете умирали, можемо вам уштрцати мало камфора, те да вам продужимо живот за једно седам дана, колико сте изгубили при рођењу.

Од тога часа, када ми је лекар ову утеху саопштио, ја сам постао најоданији поштовалац медицинске науке, очаран њеним напретком, који јој је дао могућности да пружи људима тако обилну моралну сатисфакцију. Но оно што ме је, и поред ове утехе, још увек узнемиривало, била је помисао да је моје задоцњење од седам дана, које ме је спречило да се родим као син богата оца, можда какав неодољиви фатум²² који лебди нада мнош; тако да предо-сећам да ми се пред крај живота може још и то десити да на седам дана после моје смрти мој лоз добије главни згодитак. И тада ће се рећи, не само да сам при рођењу седам дана задоцнио већ и да сам седам дана раније умро, а то би већ била страховито бездушна игра судбине.

Крштења се не сећам довољно, једва погдешто од тога обреда ако сам упамтио. Тако, сећам се кад је поп сручио на мене, онако голога, читав бакрач хладне воде, да сам му у души опсовао тако нехришћански да то не би ни у ком случају могло послужити као моја изјава приликом ступања у хришћанство. Како сам тада, приликом овога лепога хришћанскога обреда, добио кијавицу, ја је се више никад нисам опростио, и ево је кроз цео живот вучем, те могу слободно рећи да сам ја своју религију искијао.

Интересантна је појава да сам се ја, дошав на свет, убрзо свикао на нову околинду. Мајка, отац, браћа и сестре били су ми некако, већ од првог познанства са њима, врло симпатични, и осећао сам се међу њима као код своје куће. Чим сам се, прва два-три дана, упознао са кућним приликама, настојао сам енергично да учиним

²² Фатум – судбина.

извесне измене у начину живота и реду који је дотад владао. Тако на пример, моја је мајка дотле спавала по целу ноћ, што сам ја сматрао за нехигијенски и почео сам је будити по пет и шест пута ноћу. Оца сам пустио до поноћи да спава, одмарајући се од својих дневних брига, али је од поноћи он морао узимати свој покривач и ићи чак у трећу собу, легати на диван и покривати се преко главе, ако је рад био да спава и даље.

Иначе је моје прво детињство било врло монотono. Не сећам се ничега важнијег из тога доба, изузимајући извесних ситнијих авантура. Тако, на пример, једном сам пао под кревет и нису могли читав сат да ме нађу; једанпут сам прогутао цванцик²³ и због тога сам морао да испијем сто грама рицинуса (од тада ми ни данас не ваља стомак), а једном сам опет пао у фрас, и то без икаквог нарочитог разлога, већ више из пакости према доктору, који ме је на по сата пре тога прегледао и рекао да сам здрав као тресак.

Једина ствар која ме је у то доба нарочито нервирала, то су биле породичне конференције, које су редовно одржаване око моје колевке. Тема разговора који се у тим приликама водио била је увек питање: на кога личим? Ја лично био сам дубоко убеђен да не личим ни на кога и ни на шта; ја сам имао утисак да личим на тесто нарасло у наћвама²⁴, које ће тек доцније велики пекар, господ бог, моделирати. Али, они који су се окупљали око моје колевке, проналазили су увек понешто ново на свакоме моме делу тела, и узвикивали:

– Ју, ју! Гледај, молим те: очево чело, теткин нос, теча Симине уши, ујина уста, и тако редом даље.

И у том се погледу тако далеко ишло да сам слушајући свакодневно то па то, почео најзад стицати

²³ Цванцик – стари аустријски новац.

²⁴ Наћве – дрвено корито за мешање хлеба.

уверење да сам ја у ствари нека наказа, скрпљена из разних делова тела целе моје многобројне породице.

У то доба пада и моје добијање првих зуба. Ох, то вам је била читава комедија, тако да смо сви попуцали од смеха. Ја лично нисам био толико претенциозан²⁵ да што пре добијем први зуб, али ми је отац досадио завлачећи ми непрестано кажипрст у уста и пипајући ме по деснима.

Што се тиче зуба, ја сам се на њима уверио да наука о познавању човека није тачна, јер ја никад нисам успео да имам тридесет и два зуба, колико та прописује, све док нисам платио зубном лекару две хиљаде динара. Патио сам вечито од зубобоље, можда и са проклетства које је отац бацио на мене када сам га, из благодарности, својим првим зубом ујео.

²⁵ Претенциозан – уображен.

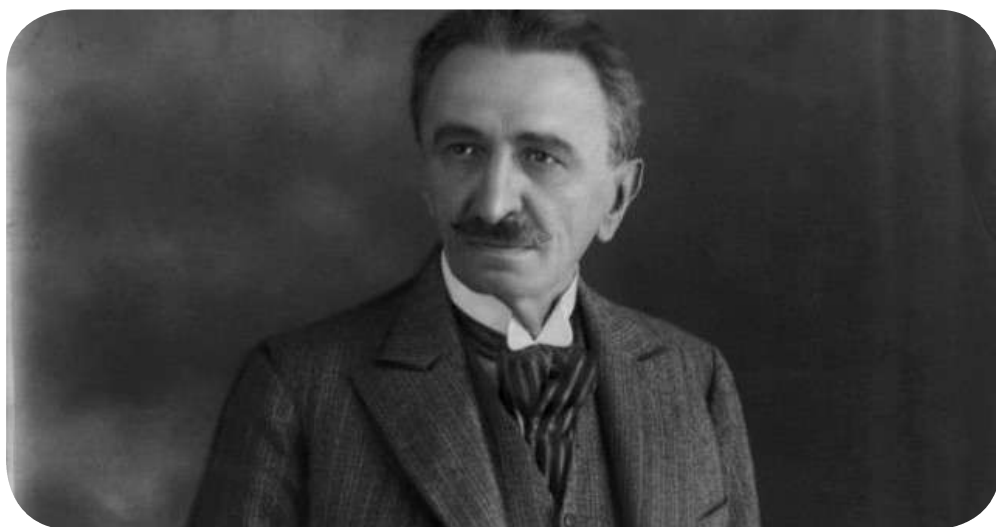
ШАРЕНЕ СТРАНЕ

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Бранислав Нушић (1864–1938), српски књижевник, новинар, дипломата. Један је од најзначајнијих српских комедиографа. Рођен је као Алкибијад Нуша, у породици цинцарског порекла, а често је објављивао дела под псеудонимом Бен Акиба. Његове комедије ни данас нису изгубиле на лепоти и значају и део су репертоара бројних наших позоришта: *Народни њосланик*, *Сумњиво лице*, *Госпођа министарка*, *Мистер Долар*, *Ожалошћена њородица* и др.

Познат је и по хумористичким романима за децу, од којих се неки сврставају у класике српске књижевности: *Ауџобиографија*, *Хајдуци*.

Био је дипломата у Солуну, Скопљу, Битољу и Приштини и управник позоришта у Београду, Новом Саду, Сарајеву и Скопљу.

ДЕВЕТ ГРЧКИХ МУЗА

Стари Грци су веровали да су музе заштитнице песништва, уметности, наука, вештина и слично. Оне су ћерке бога Зевса и Мнемосинине и има их девет. Полихимнија је муза поезије, Клио муза историје, Мелпомена муза трагедије, Талија – трагедије, Уранија – астрономије, Ерато – љубавне лирике, Терпсихора – играчке вештине и хорског певања, Еутерпа – музичке уметности и лирске поезије и Калиопа – епског песништва и елегија.

Терпсихора

Калиопа

Мелпомена

Полихимнија

Ерато

Уранија

Клио

Еутерпа

Талија

СУЂАЈЕ

Трећег дана (ређе првог или седмог) увече по рођењу детета, веровало се да долазе суђенице (суђаје, ори-
снице), које новом члану породице одређују судбину за
цео живот. То вече кад се очекивао долазак суђеница,
породиља се припремала за дочек. Настојала је да све у
кући буде чисто и уредно. Облачила се у чисте хаљине,
а исто тако окупала би дете и повила у чисте пелене.
Те ноћи је и бабица (примаља) код детета да га чува. Око
новорођенчета су стављали: погачу, вино, босиљак и
златни, односно сребрни новац. Сви укућани су се уве-
че молили Богу, што иначе није у обичају. Суђаје су, по
веровању, долазиле у поноћ. Мајка или бабица морала
је у сну разговарати са суђајама.

У ствари, сматрало се да се препире и погађа око
судбине детета, па да зато понекад то пређе и у гласну
препирку. Било је најбоље ако бабица те ноћи никако
не заспи.

Веровало се да постоје три суђаје. Најстарија је на
досуђивању обично увек желела смрт, средња какве те-
лесне недостатке, док је најмлађа, по чијим се жељама,
тобоже, обично поступало, била најмилостивија и она
је говорила колико ће дете живети, кад ће се оженити
(удати), какве ће среће у животу бити, и све остало шта
ће му се десити. Оно што суђенице те ноћи досуде, ни-
каква сила не може изменити и цео се живот човеков
мора одвијати по утврђеној судбини. Отуда вероватно
и изрека: „Тако му је суђено”, „Нема смрти без суђена
дана”, или: „Ако му има века, има и лека.”

Негде се верује да су то девојке које нико не може
видети. Оне долазе у кућу кроз димњак. Чајкановић је

мишљења да су ова бића митске прабабе, што би иначе значило душе предака.

Веровање у демоне, односно божанства судбине опште је словенско, али исто тако и општеиндоевропско. Скоро у свим веровањима разних народа о суђеницама увек се јављају три, а само изузетно једна. Врло су сличне моирама у старих Грка и паркама у старих Римљана.

(Српски митолошки речник, група аутора)

Суђаје на Богородичином рођењу, Краљева црква,
Студеница (фреска)

Поговор	231
---------------	-----

УМЕСТО ПОГОВОРА

Питања за анализу и разумевање прочитаног	242
Припремамо се за малу матуру	244

ШАРЕНЕ СТРАНЕ

Белешка о писцу	248
Девет грчких муза	249
Суђаје	250
Бридак на језику	252